

kvinnerett

UNIVERSITETET I OSLO

ÅRSRAPPORT 1978.
JURIDISK RÅDGIVNING FOR KVINNER

UTARBEIDET AV

GUNHILD BUESTAD, EVA HAUGEN og WENCHE KVERNELAND

kvinnerettslige
studier nr. 10

Desember 1979

KVINNERETSLIGE STUDIER:

- Nr. 1 "Ekteskapet, den moderne husmannskontrakten.
Noen kvinnerettslige problemstillinger".
Av Tove Stang Dahl.
- Nr. 2 "Fødselsrett og likhet - et kvinneperspektiv".
Av Marianne Fastevold.
- Nr. 3 "Kvinner og navnelov".
Av Anne Barlaug.
- Nr. 4 Årsrapport 1977 fra Juridisk Rådgivning for kvinner.
Utarbeidet av Else Marie Spetalen.
- Nr. 5 "Omfordeling eller forfordeling gjennom skattereglene -
en kvinnerettslig interesseanalyse".
Av Anne Hellum, Marianne Kjøllesdal og Annie Krefting.
- Nr. 6 "Fra husmorrettens spesielle del: Folketrygdens regel
om forhøyet hjelpestønad til funksjonshemmede barn".
Av Tove Stang Dahl.
- Nr. 7 "2. Nordiske kvinnejuristmøte. Spåtid 1977".
- Nr. 8 "Livmorens juss og politikk. En rettslig belysning av
graviditetstest og menstruell regulering".
Av Mette Borchgrevink.
- Nr. 9 "Våre oldemødres rett til penger. Om lov om formues-
forholdet mellom ektefeller av 1888, særlig om
hustruens rådighet over hva hun erverver ved personlig
arbeid."
Av Kirsti Mejdell.

ÅRSRAPPORT 1978 -
JURIDISK RÅDGIVNING FOR KVINNER

I.	Presentasjon av Juridisk Rådgiving for Kvinner (Jurk)		
1.	Generelt	Side	3
2.	Spesielt for 1978	"	5
3.	Litt om saksinntaket	"	5
II.	Registrering av opplysninger til bruk for årsrapport og forskning		
1.	Mønsterarket	Side	6
2.	Opplysninger innsamlet i 1978	"	8
2.1.	Antall henvendelser	"	8
2.2.	Bostedsfylke	"	9
2.3.	Alder	"	10
2.4.	Sivilstand	"	11
2.5.	Forsorgersystem	"	12
2.6.	Antall barn	"	13
2.7.	Problemområder	"	14
	Nærmere om de forskjellige problemområder		
a)	Familierett	Side	16
b)	Bårnerett	"	19
c)	Rettskjelpsrett	"	22
d)	Boligrett	"	24
e)	Sosial/trygðerett	"	26
f)	Strafferett	"	29
g)	Forvaltningsrett	"	31
h)	Utlendingers rettsstilling	"	32
i)	Internasjonal privatrett	"	32
j)	Farskap	"	32
k)	Likestillingsrett	"	33
2.8.	Initiativsituasjonen	"	33
a)	Samlivsbrudd	"	34
b)	Andres disposisjoner	"	34
c)	Vold	"	34
d)	Kontraktsinngåelse	"	34
e)	Samliv	"	35

f) Sykdom	Side	35
g) Samlivsplan	"	35
h) Fødsel	"	35
III. Andre sider ved virksomheten		
1. Interne seminarer	Side	35
2. Kontakt med andre grupperinger som driver kvinneveretts- politisk/ politisk arbeide	"	36
3. Utadvendt rettspolitisk arbeide	"	37
4. Kontakt med andre rettshjelpsorganisasjoner	"	37
IV. Forskning	"	37
Vedlegg		
1. Jurks uttalelse om forslaget til ny barnelov.		

II

Presentasjon av Juridisk Rådgivning
for Kvinner (JURK)

1. Generelt

Etter et initiativ fra Kvinnesaksgruppa ved Det juridiske fakultet ble det i 1974 nedsatt en rettshjelpsgruppe som fikk navnet Fri Rettshjelp for Kvinner. I 1976 ble navnet endret til Juridisk Rådgivning for Kvinner (Jurk), for å unngå forveksling med Kontoret for fri rettshjelp.

Formålet med Jurks virksomhet er å bekjempe kvinneundertrykking. Vi ønsker å bruke vårt kjennskap til lovverket til å bedre kvinners svake faktiske og rettslige stilling.

Vi finner i dagens lovgivning bare få regler som formelt er kjønnsdiskriminerende. Men lovgivningen er utformet i og for et samfunn med tradisjonelle rollemønstre. Kvinners og menns livssituasjon er svært forskjellig. Her kan nevnes hjemmearbeid og fødselsarbeid som stikkord. Kjønnsnøytrale regler kan derfor aldri bli tilfredsstillende, fordi de ikke tar hensyn til det faktum at kvinner har andre problemer enn menn. De vil føre til at kvinner faktisk stilles dårligere og bidra til å opprettholde eksisterende ulikheter ved å tilsløre dem

For å prøve å oppnå reell likestilling vil vi gi konkret rettshjelp til kvinner. Vi vil spre informasjon om deres rettigheter og plikter i forhold til gjeldende rett, og aktivt støtte kvinner i kamp for deres rettigheter.

En annen viktig del av virksomheten er å systematisere de opplysningene vi får, for å få et bilde av sammenhengen mellom gjeldende rett og det tradisjonelle rollemønsteret. Hensikten med dette er å undersøke om det finnes rettsregler som er direkte diskriminerende overfor kvinner, om mangel på lovgivning på enkelte felter fører til diskriminering, og om regler som tar sikte på reell likestilling virker etter sitt formål.

Vi forsøker også å undersøke nærmere rettshjelpsbehovet blandt kvinner.

De som arbeider i Jurk er kvinnelige juss studenter og ferdige kandidater. Studentene binder seg til å arbeide i to semestre.

Vi holder til i "Rotunden" i Urbygningen på Det juridiske fakultet. Her har vi sammen med Kvinneretten kontor og et lite møterom. To ganger i uken (tirsdag 11-15 og torsdag 16-20) har vi kontortid på Kvinnehuset i Oslo.

Jurks organer er fellesmøte, arbeidsutvalget (AU) og saksbehandlergruppene. Dessuten er to personer ansatt i 1/4 stilling er som daglige ledere.

Fellesmøte er gruppas høyeste organ. Det holdes annen hver uke. Alle medlemmer har plikt til å møte. På fellesmøte tas alle spørsmål av viktighet opp.

AU holdes hver fredag. Her møter en representant fra hver saksbehandlergruppe og de daglige lederne. Dessuten har en av lærerne ved fakultetet møtt regelmessig. På AU tas det stilling til problemer som må løses i løpet av uken. Dessuten fordeles innkomne brevsaker og andre arbeidsoppgaver på de enkelte gruppene.

Saksbehandlergruppene har møte en gang i uken. Saksbehandlerne fremlegger sakene sine der. Eventuelle problemer blir droftet før det sendes svar. Hvis gruppen ikke er sikker på hvordan saken skal løses, konsulteres lærere på fakultetet, enkeltpersoner i forvaltningen eller andre med spesiell innsikt.

Jurks daglige ledere har ansvaret for den daglige driften. De koordinerer arbeidet og leder AU.

2. Spesielt for 1978.

I vårsemesteret deltok 28 kvinner fordelt på 5 grupper og om høsten 24 fordelt på 4. De fleste var studenter. Noen få kandidater var også med.

Fra 1.januar 1978 begynte vi en prøveordning med to daglige ledere i 1/4 stilling, istedet for den tidligere ordningen med en person i 1/2 stilling. Bakgrunnen var ønsket om større kontinuitet i dagligleder stillingen. Vedkommende binder seg nå til å arbeide i ett år. Kontinuitet blir det ved at det hvert semester er en ny og en gammel daglig leder som arbeider sammen. Ordningen har vist seg å være vellykket.

3. Litt om saksinntaket.

Jurk får saker på to måter. Vi tar imot skriftlige henvendelser fra hele landet. På Kvinnehuset i Oslo kan rådsøkende oppsøke oss for personlig kontakt.

Det er viktig å kunne tilby både en skriftlig og muntlig henvendelsesform. Et kontor i Oslo blir først og fremst et tilbud til kvinner i hovedstadsområdet hvor rettshjelpstilbudet allerede er best utbygget. En skriftlig henvendelsesform er et tilbud til kvinner ut over landet som har vanskelig for å komme i kontakt med det tradisjonelle rettshjelpsapparatet. I brevene vi får understrekes ofte det positive i at de rådsøkende kan skrive til oss. Kvinner kan f.eks. p.g.a. omsorgsarbeide ha problemer med å komme hjemmefra. Flere uttrykker at de synes det er vanskelig å oppsøke hjelpeapparatet på hjemstedet av frykt for at problemene deres skal bli "kjent på bygda".

Det var derfor med beklagelse at vi p.g.a. manglende bevilgninger fra Justisdepartementet så oss nødt til å stenge for brevhenvendelser fra 1.mai 1978 og ut året.

II

Registrering av opplysninger til bruk for årsrapport og forskning.

1. Mønsterarket

Som utgangspunkt ved innsamlingen av data bruker vi et såkalt mønsterark. Dette fylles ut for hver ny henvendelse vi får. Deretter legges det i saksmappen.

-3-

M Ø N S T E R A R K

1. Journalnummer (ved første henvendelse) _____
2. Saksbehandlerrnummer _____
3. Årstall (for første henvendelsen) _____
4. Alder (ved ") _____
5. Bosted a) fylke evt. "utlandet" _____
b) tettsted eller land _____
6. Problemområder (egen liste) _____
• (for opp alle som passer) _____
7. Initiativsituasjon (egen liste) _____
(for opp alle som passer) _____
8. Antall barn (0, n, x, ikke oppgitt) _____
9. Siviltatus (ugift, gift, separert, skilt
enke, ikke-gift samboende) _____
10. Utanning (a)almen, b) yrkesrettet
Høytlønsyrke, lavtlønsyrke _____
11. Forsørger - system (Privat (fra hvem, evt.
utilstrekkelig), offentlig, egen inntekt,
studielån, ikke forsørget) _____
12. PR (dvs. hvordan fikk kvinnen vite om JURK) _____
13. Eventuelt: ikke norsk statsborger _____
tann eller ektefelle/samboende _____
ikke norsk statsborger _____

SAKSFORHØIDET: Kort skissering av saksforholdet og saksbehandlingen

2. Opplysninger innsamlet i 1978

2.1. Antall henvendelser

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
Journalførte henvendelser	272	94	366

I tillegg til journalførte henvendelser mottok vi et større antall saker pr. telefon. Disse er ikke systematisk registrert. Det dreier seg om juridiske spørsmål som ble besvart omgående. I den grad saken trengte nærmere oppfølging er den journalført.

Videre mottok vi endel forespørsler av mer generell karakter. F.eks. om materiale om kvinners rettslige stilling, om forslaget til ny barnelov etc. Slike henvendelser kom fra kvinnegrupper, skoleklasser, organisasjoner osv.

Saksmengden på Kvinnehuset er øket med 40 % fra ifjor. Antallet brevhenvedelser er mindre enn året før. Dette henger sammen med at vi som nevnt ble nødt til å stoppe besvarelsen av brev saker 1.mai 1978.

2.2. Bostedsfylke

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
Ostfold	2 (0.7)	4 (4.3)	6 (1.6)
Akershus	65 (23.9)	6 (6.0)	71 (19.4)
Oslo	179 (65.8)	24 (25.5)	203 (55.5)
Hedmark	3 (1.1)	5 (5.3)	8 (2.2)
Oppland	2 (0.7)	4 (4.3)	6 (1.6)
Buskerud	3 (1.1)	4 (4.3)	7 (1.9)
Vestfold	2 (0.7)	6 (6.3)	8 (2.2)
Telemark	1 (0.4)	3 (3.2)	4 (1.1)
Aust-Agder	1 (0.4)	1 (1.1)	2 (0.5)
Vest-Agder	- -	1 (1.1)	1 (0.4)
Rogaland	1 (0.4)	3 (3.2)	4 (1.1)
Hordaland	- -	7 (7.4)	7 (1.9)
Sogn og Fjordane	- -	2 (2.1)	2 (0.5)
Møre og Romsdal	1 (0.4)	2 (2.1)	3 (0.8)
Sør-Trøndelag	2 (0.7)	2 (2.1)	4 (1.1)
Nord-Trøndelag	- -	1 (1.1)	1 (0.4)
Nordland	1 (0.4)	9 (9.6)	10 (2.7)
Troms	- -	3 (3.2)	3 (0.8)
Finnmark	- -	3 (3.2)	3 (0.8)
Utlandet	3 (1.1)	4 (4.3)	7 (1.9)
i.o.	6 (2.2)	- -	6 (1.6)
	272	94	366

Som bostedsfylke fører vi opp det fylke kvinnen bodde i da hun henvendte seg til oss første gang, selv om dette er av midlertidig karakter. Dersom det ikke er opplyst noe om bosted bruker vi avsender adressen. Kvinner som oppholder seg/ bor i utlandet, har vi ført opp under utland.

De kvinner som henvender seg til oss på Kvinnehuset kommer naturlig nok først og fremst fra Oslo - Akershus. En del hører hjemme i andre fylker. Dette er både kvinner som benytter besøk i Oslo til å treffe oss og kvinner som kommer inn til byen ene og alene for å søke våre råd.

Brevhenvendelsene kommer fra fylker spredt over hele landet. P.g.a. dårlig økonomi har vi ikke anledning til å drive PR om vår

Det blir derfor tilfeldig hvor i landet vår adresse er kjent. Vi vil peke på at et større antall av brevhenvendelsene kommer fra Oslo og Akershus. Dette gjelder i stor grad kvinner som er lite mobile p.g.a. omsorgsarbeide, sykdom o.l. (jfr. under I3)

2.3 Alder

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
Under 20 år	3 (1.1)	1 (1.1)	4 (1.1)
20 - 29	69 (25.4)	9 (9.6)	78 (21.3)
30 - 39	71 (26.1)	13 (13.8)	84 (23.0)
40 - 49	41 (15.1)	7 (7.4)	48 (13.1)
50 - 59	19 (7.0)	8 (8.5)	27 (7.4)
60 - 69	6 (2.2)	- -	6 (1.6)
over 70	3 (1.1)	- -	3 (0.8)
i.o	60 (22.0)	56 (59.6)	116 (31.7)
	272	94	366

De kvinner som oppsøkte oss på Kvinnehuset var nokså jevnt fordelt aldersmessig. To grupper skiller seg allikevel ut. Det er gruppene 20 - 29 år og 30 - 39 år. Sammenhelt med problemområdene der familierett dominerer synes dette naturlig. I følge Statistisk årbok 1977 inngås de fleste giftermål når kvinnen er ca. 24 år. Den største antall skilsmisser opptrer etter 5 - 9 års ekteskap.

Ved brevsakene har vi kun registrert alderen der den rådsøkende selv opplyser den eller alderen fremgår av sakens dokumenter. Vi fører ikke opp alder hvor hun gir opplysninger som gir grunn til noenlunde sikre gjetninger f.eks. at hun ble pensjonist for noen år siden.

I svært mange tilfelle har ikke den rådsøkende funnet det nødvendig for fremstillingen av problemet sitt å nevne hvor gammel hun er. Derfor er det en ikke oppgitt prosent på 59.6. Det er av den grunn vanskelig å uttale seg om gjennomsnittsalderen ved brevsakene

2.4. Sivilstand

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
Gift	137 (50.4)	38 (40.4)	175 (47.8)
Separert	37 (13.6)	14 (14.9)	51 (13.9)
Ugift	32 (11.8)	11 (11.7)	43 (11.8)
Skilt	30 (11.0)	11 (11.7)	41 (11.2)
Ugift samboende	12 (4.4)	2 (2.1)	14 (3.8)
Enke	5 (1.8)	6 (6.4)	11 (3.0)
i.o.	19 (7.0)	12 (12.8)	31 (8.5)
	272	94	366

Vi har slått sammen gruppene separert, skilt og enke til "tidligere gifte" og gruppene ugift og ugift samboende til "ugifte" og sammenliknet med Statistisk årboks opplysninger om "ekteskapelig status" for kvinner i Norge pr. 31. desember 1975.

Statistisk årboks opplysninger

Ugifte	15.6 %
Gifte	67.0 "
Tidligere gifte	17.5 "

Vårt materiale

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
Ugifte	16.2 %	13.8 %	15.5 %
Gifte	50.4 "	40.4 "	47.8 "
Tidligere gifte	26.4 "	33.0 "	28.1 "

Det er et større antall av tidligere gifte blant våre rådsøkende enn i befolkningen ellers. Dette er naturlig. Det er kvinner med juridiske problemer som kommer til oss. Slike har kvinner som er separert, skilt eller enke flere av enn gifte kvinner. De gifte kvinnene kommer i stor grad for å få opplysninger om regler ved separasjon/ skilsmisse.

2.5. Forsørgersystem

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
Egen inntekt	140 (47.8)	35 (33.6)	175 (44.1)
Privat forsorging	63 (21.5)	22 (21.5)	85 (21.3)
Offentlig forsorging	36 (12.3)	12 (11.5)	48 (12.1)
Studielån	17 (5.8)	4 (3.7)	21 (5.2)
Ikke forsørget	5 (1.7)	2 (1.9)	7 (1.7)
i.o.	32 (10.9)	29 (27.8)	61 (15.6)
	293	104	397

Flere kvinner har oppgitt mer enn ett forsørgersystem. Endel blir f.eks. delvis forsørget av ektemannen og delvis ved egen inntekt. Andre får redusert trygdeytelse og har deltidsjobb. Vi har da registrert kvinnene i samtlige forsørgersystem som de har oppgitt. Svært mange kvinner fikk midler til livsopphold fra flere kilder.

Et mindre antall oppgir at de ikke er forsørget. Dette gjelder både kvinner som lever i ekteskap men ikke får penger fra mannen sin og separerte/fraskilte. De sistnevnte er stort sett kvinner som ikke har arbeidsmuligheter på hjemstedet og som heller ikke fanges opp av de offentlige stønadsreglene. Som eks. kan nevnes kvinner som aldri har vært i inntektsgivende arbeide og som ikke lenger har omsorgen for mindreårige barn. Det gis ingen arbeidsledighetstrygd til husmødre som mister sitt arbeide ved separasjon. (se også under II 2.7. a)

2.6. Antall barn

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
0 barn	49 (18.0)	15 (15.9)	64 (17.5)
1 barn	54 (19.8)	18 (19.1)	72 (19.7)
2 barn	80 (29.4)	25 (26.6)	105 (28.7)
3 barn	38 (14.0)	4 (4.2)	42 (11.5)
4 barn	9 (3.3)	5 (5.3)	14 (3.8)
flere enn 4 barn	- -	2 (2.1)	2 (0.5)
i.o.	42 (15.4)	25 (26.6)	67 (18.3)
	272	94	366

De aller fleste av kvinnene som henvendte seg til oss hadde barn. Dette gav seg det utslag at vi fikk svært mange spørsmål av barnerettslig art. (se under 2.7. b)

2.7. Problemområder (antall saker)

	Kvinnehuset N=272	Brevsaker N=94	Totalt N=366
Familierett	199	51	250
Barnerett	71	20	91
Rettshjelpsrett	39	23	62
Boligrett	42	5	47
Sosial/trygderett	25	13	38
Arverett	11	16	27
Gjeld og kontrakt	15	12	27
Strafferett	18	5	23
Forvaltningsrett	12	7	19
Arbeidsrett	10	7	17
Utlendingers retts- stilling	14	1	15
Tingsrett	8	5	13
Skatt og avgifter	11	1	12
Persomrett	8	3	11
Internasjonal privatrett	7	4	11
Prosess	8	2	10
Helserett	5	4	9
Erst. og forsikr.rett	3	3	6
Selskapsrett	1	2	3
Abort/fødsel	2	-	2
Bygg og ekspr.rett	1	1	2
Farskap	2	-	2
Åndsverksrett	1	1	2
Likestillingsrett	1	-	1
Andre	11	-	11
	525	186	713

Problemområder (i prosent)

	Kvinnehuset N=525	Brevsaker N=186	Totalt N=713
Familierett	37.9 %	26.9 %	35.0 %
Barnerett	12.3 %	10.7 %	11.9 %
Rettshjelpsrett	7.4 %	12.4 %	8.7 %
Boligrett	8.6 %	3.2 %	7.2 %
Sosial/trygderett	5.1 %	7.0 %	5.6 %
Arverett	2.1 %	8.6 %	3.8 %
Gjeld og kontraktsrett	2.8 %	6.4 %	3.8 %
Strafferett	3.4 %	2.7 %	3.2 %
Forvaltningsrett	2.3 %	3.8 %	2.7 %
Arbeidsrett	1.9 %	3.8 %	2.4 %
Utlendingers rettsstilling	2.7 %	0.5 %	2.1 %
Tingsrett	1.5 %	2.7 %	1.8 %
Skatt og avgifter	2.1 %	0.5 %	1.7 %
Personrett	1.5 %	1.6 %	1.6 %
Internasjonal privatrett	1.3 %	2.1 %	1.6 %
Prosess	1.5 %	1.1 %	1.4 %
Helserett	1.0 %	2.1 %	1.3 %
Erst. og forsikringsrett	0.6 %	1.6 %	0.8 %
Selskapsrett	0.2 %	1.1 %	0.4 %
Abort og fødselsrett	0.4 %	-	0.3 %
Bygg og ekspropriasjon	0.2 %	0.5 %	0.3 %
Farskap	0.4 %	-	0.3 %
Andsverksrett	0.2 %	0.5 %	0.3 %
Likestillingsrett	0.2 %	-	0.1 %
Andre	2.1 %	-	1.5 %

Vi har registrert alle de rettslige problemområdene den enkelte kvinne hadde - og altså ikke bare tatt med hovedsakstypen. Kvinner som ønsker hjelp i en vanskelig situasjon f.eks. ved skilsmisse eller separasjon, har som regel en hel rekke rettslige problemer. De fleste kvinner forsørges helt eller delvis av sin ektefelle. Ved samlivsbrudd oppstår problemer fordi tidligere eller nåværende omsorg for barn gjør det vanskelig for kvinner å oppnå lonnet arbeide. Videre reiser det seg spørsmål av barne- og boligrettslig karakter. I slike tilfelle er det nødvendig å ha allsidig juridisk kunnskap. Det er også viktig å ha tid til å lytte slik at kvinnen kan legge frem sin situasjon slik hun ser den.

Som tabellene viser får Jurk saker av svært forskjellig karakter. Felles for de fleste av dem, er at de har sammenheng med kvinnens rolle i samfunnet.

Nærmere om de forskjellige problemområdene:

De største problemområdene har vi laget undertabeller for. Dette er gjort for nærmere å vise hva slags sakstyper problemområdene refererer seg til.

a) Familierett (antall saker)

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
Separasjon	64	16	80
Felleseieskifte	52	12	64
Skilsmisse	38	4	42
Oppløsning av avtalt samliv	11	1	12
Særeie/felleseie	7	3	10
Bidragsspørsmål	3	4	7
Rettigheter mens ekteskapet består	4	2	6
Kontrakt, avtalt samliv	3	-	3
Inngåelse av ekteskap	-	1	1
	182	43	225

Familierett (i prosent)

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
	N=182	N=43	N=225
Separasjon	35.1	37.2	35.6
Felleseieskifte	28.6	27.9	28.4
Skilsmisse	20.9	9.3	18.7
Oppløsning av avtalt samliv	6.1	2.3	5.4
Særeie/felleseie	3.9	6.9	4.4
Bidragsspørsmål	1.6	9.4	3.1
Rettigheter mens ekteskapet består	2.2	4.7	2.7
Kontrakt, avtalt samliv	1.6		1.3
Inngåelse av ekteskap		2.3	0.4

Familieretten omfatter hos oss mindre enn det som er vanlig fordi vi har trukket ut spørsmål som vedrører barn til barnerett og boligspørsmål ved samlivsbrudd til boligrett. Når vi har valgt denne løsningen er det for å unngå å føre opp samme type rettsproblemer to ganger. Det vi da ikke får tydelig fram er at slike spørsmål også er familierettslige.

Spørsmål om separasjon utgjør den største gruppen av familierettssakene. Det dreier seg stort sett om fremgangsmåte og hvor lang tid det tar å bli separert. Mange kvinner har også spørsmål om hva de skal gjøre når mannen ikke vil skilles, og f.eks. nekter å møte til mekling. Når kvinner henvender seg til oss med spørsmål om fremgangsmåte etc. ved skilsmisse, blir sakene registrert under separasjon, med mindre det dreier seg om skilsmisse uten forutgående separasjon.

Felleseieskifte omhandler bare økonomiske oppgjør etter separasjon/skilsmisse. Det viser seg at mange kvinner ikke har kjennskap til hvordan delingen av et fellesbo skal foregå.

Det er en rekke feilaktige forestillinger til stede, f.eks. at mannen har kjøpt alt og derfor også skal beholde alt. Vi har sett eksempler på kvinner som gir etter for mannens krav om å få samlivsbruddet unna så raskt som mulig. Hun er i en press-situasjon, er ikke vant til å tenke på økonomiske spørsmål i en større målestokk, og skjønner ofte ikke rekkevidden av hva hun går med på. Her er det behov for opplysning. Vi har sett flere tilfeller av privat skifte som har gitt et meget dårlig resultat for kvinner

Spørsmål som er registrert under skilsmisse er problemer som dukker opp etter at separasjonen er et faktum, f.eks. hvor lenge en må ha vært separert for å få skilsmisse. Spørsmål om direkte skilsmisse uten forutgående separasjon er også tatt med i denne gruppen.

Bidragsspørsmål omhandler bare bidrag til hustru- ikke til barn. Det viser seg at det er vanskelig å bli tilkjent bidrag for en kvinne dersom hun ikke har omsorg for barn, eller er spesielt dårlig stilt når det gjelder muligheten til å få seg arbeid. En bør være klar over at selv om et slikt bidrag som regel er så lite at det er umulig å leve av det, så vil det likevel være viktig for mange kvinner at de blir tilkjent det. Dagens samfunn spiller fremdeles ekteskapet en viktig rolle som forsørgelssystem for kvinner. Ved et samlivsbrudd forsvinner det økonomiske grunnlaget, med mindre de har eget arbeid. Dette vil ikke være tilfelle for menn, de er ytterst sjelden avhengige av å bli forsørget av sin samlever. Og det er ikke lett for f.eks. en middelaldrende kvinne, uten utdanning, å skaffe seg lønnet arbeid. Inntil retten til lønnet arbeid er reell, vil derfor hustrubidrag være svært viktig for mange kvinner. Det skal også nevnes at muligheten for innkreving av hustrubidrag er svært mangelfull, da det ikke finnes noen instans som foretar dette.

En del kvinner har spørsmål i forbindelse med rettigheter mens ekteskapet består, særlig om de har krav på penger fra mannen. Det later til at svært få er klar over at det eksisterer en slik lovfestet rettighet, selv om den neppe kan sies å være reell. (ektefellel. § 1).

Hva angår oppløsning av avtalt samliv, så eksisterer det få regler på området. Dette medfører usikkerhet om hvordan oppgjøret skal foregå. Disse sakene kan være kompliserte, fordi partene ofte ikke har oversikt over hva hver av dem har anskaffet. For saker om familievold, se under strafferett (2.7. f)

b) Barnerett (antall saker)

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
Foreldremyndighet	29	11	40
Samværsrett	17	2	19
Barnebidrag	16	3	19
Barnevern	3	2	5
Statsborgerskap	3	-	3
Skoler/barnehager	1	1	2
Adopsjon	1	-	1
Barnetrygd	-	1	1
Navn	1	-	1
	71	20	91

Barnerett (i prosent)

	Kvinnehuset N=71	Brevsaker N=20	Totalt N=91
Foreldremyndighet	39.1 %	55 %	42.7 %
Samværsrett	24.6 %	10 %	21.3 %
Barnebidrag	23.6 %	15 %	21.3 %
Barnevern	4.3 %	10 %	5.6 %
Statsborgerskap	4.3 %	-	3.3 %
Skoler/barnehager	1.4 %	5 %	2.2 %
Adopsjon	1.4 %	-	1.1 %
Barnetrygd	-	5 %	1.1 %
Navn	1.4 %	-	1.1 %

De fleste spørsmål om foreldremyndighet fikk vi fra kvinner som tenkte på eller nettopp hadde gjennomgått et samlivsbrudd. Noen få spørsmål gjalt gjenopptagelse av allerede fastsatt foreldre myndighet.

Det viser seg at svært mange kvinner er engstlige for å gå ut av et ekteskap de er misfornøyd med, fordi de er redde for ikke å få foreldremyndigheten over barna. I noen tilfeller har de ikke snakket med mannen om det, men tror at dersom de forlater hjemmet vil han automatisk få foreldreretten. Noen kvinner er i en slik fortvilet situasjon at deres eneste mulighet er å dra fra mannen uten å kunne ta med seg barna. Disse er spesielt redde for at dersom de ikke får ordnet problemene rundt separasjon og barnefordeling hurtig, vil det bli vanskeligere å få foreldreretten.

Det virker for oss som om enkelte ektemenn bruker barna som press for å holde kvinner fra skilsmisse. De truer f.eks. med å gå til sak om barnefordeling eller med å bruke mot henne at hun har forlatt hjemmet og barna. Det siste er det lettere å bevise enn at kvinnen f.eks. forlater hjemmet p.g.a. grov og vedvarende mishandling av psykisk eller fysisk art. Endel saker gjalt problemer om innholdet eller utøvelsen av delt foreldre myndighet. For oss ser det ut som om delt foreldre myndighet er vanskelig å utøve i praksis, særlig dersom skilsmissen har vært problemfylt. Problemene er oftest å trekke opp hva foreldre myndigheten innebærer og hvem som skal bestemme hva, og om foreldrene skal være enige i alt som skjer med barna, og om den som barna ikke bor hos skal ha rett til å nekte barna f.eks. å gå på en bestemt skole, reise på ferie osv.

De som har gått med på delt foreldre myndighet har ikke visst hva det inngår i praksis og har ikke trukket opp avtale om hva det skal innebære. Dette medfører et utall av problemer ved utøvelsen av den. Den grunnleggende uenigheten foreldrene imellom som har forårsaket skilsmissen blir ytterligere forsterket når problemer med utøvelsen av foreldre myndighetne oppstår.

(For foreldremyndighet, se også hørings uttalelsen om barneloven, vedlegg 1)

Det overveiende antallet kvinner som oppsøkte oss med problemer omkring samværsretten, var misfornøyd med den måten faren utøvde den på.

Klager som går igjen er uregelmessig utøvelse, mislighold av avtaler, total boikott av samværsretten osv. I endel tilfeller bodde faren i en annen by tildels langt fra Oslo og ønsket barnet sent til bostedet sitt. I noen av disse tilfellene var barnet lite og ute av stand til å reise på egen hånd. Løsningen på problemet for de aller fleste ville være å få fastsatt og overholdt en regelmessig samværsrett. Dette finnes det ingen muligheter til dersom faren selv ikke ønsker det. Resultatet er at både barna og moren blir ulykkelige og utilfredse med den måten samværsretten praktiseres på.

De kvinnene vi har snakket med har alle vært innstilt på en utøvelse av samværsretten. Bare få har f.eks. ønsket å bruke nektelse som et pressmiddel til en bedre gjennomføring av samværsretten. Kvinnene var redde for at faren ville si seg fornøyd med det, og ikke opprettholde noen kontakt med barna.

Vi vil ikke gå inn på grunnene til at samværsretten utøves slik som den gjør, kun nøye oss med denne beskrivelsen av hvordan de kvinnene som oppsøker oss merker virkningene av det. Endel av kvinnene hadde som tillegg til de allerede nevnte problemer også frykt for at faren skulle beholde barna utover den tiden samværet var fastsatt til. Dette gjalt fedre som også tidligere hadde forsvunnet med barna over lengre tid enn avtalt. Noen få av fedrene mente at samværsretten kunne akkumuleres slik at hvis de hadde unnlatt samvær over noen måneder, hadde de "oppspart" rett til å beholde barna i over et lengre tidsrom. Dette kom i konflikt med skolegang, barnehage o.l. og var i strid med avtalen med moren.

(For samværsrett se også Barnelovuttalelsen, vedlegg 1.)

Barnevernssakene dreier seg stort sett om overtagelse av omsorgen for barna av barnevernsnemnda og påfølgende plassering i fosterhjem. Kun i et av tilfellene ble bvl. § 5 benyttet. Resten dreiet seg om frivilligefosterhjems plasseringer, som var ment å være midlertidige.

Disse sakene har endel fellestrekk. Det viste seg ofte å være dårlig kommunikasjon mellom moren og barnevernsmyndighetene. Det var vanskelig å få etablert en besøksordning som var tilfredsstillende for moren. I et tilfelle var avstanden mellom fosterhjemmet og morens bopel uforholdsmessig stor. Dette umuliggjorde hyppige besøk fra hennes side. Det er åpenbart at en besøksordning som ikke fungerer tilfredsstillende, vil vanskeliggjøre en senere overflytting tilbake til moren.

c) Rettshjelprett.

	Kvinnehuset N=29		Brevsaker N=23		Totalt N=62	
Ønske om advokathjelp	29	74.3 %	8	34.8 %	37	59.7
Sp. om frie rettshjelpsordn.	3	7.7 %	14	60.9 %	17	27.4
Klage på advokat	7	17.9 %	1	4.3 %	12	12.9
	39		23		62	

Av de ialt 713 henvendelsene, var det 62 kvinner som hadde spørsmål angående rettshjelp. Dette utgjør 8.7 % av alle sakene, eller henholdsvis 7.4 % på Kvinnehuset og 12.4 % i brevsakene. Det overveiende antallet dreiet seg om advokathjelp eller opplysninger om frie rettshjelpsordninger i forbindelse med separasjon eller skilsmisse.

På Kvinnehuset gjalt 74.3 % av rettshjelpsrettsakene ønske om advokathjelp. I de fleste av disse tilfellene orienterte vi om de frie rettshjelpsordningene og fremgangsmåten ved henvendelse til Kontoret for fri rettshjelp. Slik orientering blir gitt når kvinnen vil ha krav på fri rettshjelp. En del av henvendelsene gjalt ønske om å få advokat eller skifte advokat utenom rettshjelpsordningene. I disse tilfellene opplyste vi alltid om at advokathjelp utenom rettshjelpsordningene kunne bli kostbart. Dette gjorde vi for å unngå mulige misforståelser mellom advokaten og den rådsøkende.

I noen tilfeller formidlet vi kontakt til en spesiell advokat. Vår fremgangsmåte er at vi ringer den aktuelle advokat, framlegger den rådsøkendes problem og hører om advokaten kan/vil ta imot henne. Dette er blitt gjort i særlig presserende eller kompliserte saker. I andre tilfeller har vi ikke henvist til noen bestemt advokat men på forespørsel oppgitt navnene på kvinnelige advokater slik at den rådsøkende på egen hånd velger hvem hun vil gå til og selv framlegger problemene sine. Vi har da ikke fremhevet noen bestemt advokat.

7.7 % av kvinnene ønsket orientering om rettshjelpsordningene uten at problemene var av en slik art eller så akutte at det munnet ut i ønsket om advokathjelp. Dette var stort sett kvinner som også ønsket generell orientering om fremgangsmåten ved separasjon/skilsmisse. I brevsakene er fordelingen på ønske om advokathjelp og spørsmål om de frie rettshjelpsordningene henholdsvis 34.8 % og 60.9 %. Også her ble det ved spørsmål om advokathjelp opplyst om rettshjelpsordningene og fremgangsmåten ved henvendelse om fri rettshjelp. Her har vi sjeldent formidlet kontakt til noen bestemt advokat men henvist til fylkets lister over advokater tilknyttet rettshjelpsordningen i kvinnens distrikt.

Ialt 8 kvinner hadde problemer som gjalt klage på advokat som de hadde eller hadde hatt. Klagene gjalt manglende vilje/evne til å sette seg inn i kvinnens problem, at advokaten ofte tok mannens parti i skilsmisse, passivitet i forbindelse med rettssak om separasjon/skilsmisse.

I noen tilfelle ønsket kvinnen å skifte advokat, i andre tilfeller ønsket hun støtte for egne meninger eller orientering om bestemte problemområder for sikrere å kunne henvende seg til advokaten neste gang. Det var også klage på salæret i enkelte tilfeller.

Vi har mottatt en del klager angående ordningen med Kontoret for fri rettshjelp i Oslo. Det klages bl.a. over at ordningen fører til at rådsøkende i Oslo ikke har det samme advokatvalg som folk som bor utenfor hovedstaden. De fleste rådsøkende ønsker å gå til en bestemt advokat som de har fått tiltro til gjennom bekjentes skussmål osv. Så lenge ordningen med fritt rettsråd ikke gjelder i Oslo, er de rådsøkende nektet det frie advokatvalget som en har ellers i landet. De færreste er klar over ordningen med fri rettergang, og oppsøker Kontoret for fri rettshjelp også i de tilfellene hvor de kunne fått prosessfullmektig oppnevnt av retten, utenom Kontoret for fri rettshjelps prosederende utvalg. Vi hadde sett det som en fordel om ordningen med fritt rettsråd ble gjort gjeldende også i Oslo.

d) Boligrett.

	Kvinnehuset N=42		Brevsaker N=5		Totalt N=47	
Boligsp. ved samlivsbrudd	15	35.7 %	1	20 %	16	34.0 %
Boligsjefen i Oslo	11	26.2 %	-	-	11	23.4 %
Utkastelse ved samlivsbrudd	6	14.3 %	-	-	6	12.8 %
Kommunalt lån til bolig	3	7.1 %	-	-	3	6.4 %
Fornyelse av leiekontrakt	-	-	2	40 %	2	4.2 %
Utkastelse	-	-	2	40 %	2	4.2 %
Bostøtte	2	4.8 %	-	-	2	4.2 %
Forbigåelse v/tildeling av bolig	2	4.8 %	-	-	2	4.2 %
Fremleie	1	2.4 %	-	-	1	2.1 %
Utbedringslån	1	2.4 %	-	-	1	2.1 %
Husokkupasjon	1	2.4 %	-	-	1	2.1 %
	42		5		47	

Som tabellen viser er det tydelig forskjell på antall henvendelser om boligspørsmål på Kvinnehuset og i brevsakene. På Kvinnehuset er dette det fjerde største problemområdet. I brevsakene er det ni problemområder som er større.

Den største sakstypen under boligrett er boligspørsmål i forbindelse med samlivsbrudd. Det er mange forskjellige problemer som gjør seg gjeldende i slike situasjoner. Et problem er tvist om hvem som skal ha eiendomsrett/bruksrett til tidligere felles bolig. Særlig vanskelig blir det hvis saken ankes til høyere rettsinstans og ektemannen nekter å flytte selv om hun har fått tilkjent bruksrett/eiendomsrett i første instans. I slike tilfeller hender det at kvinner gir opp og flytter ut fordi de ikke orker å leve i samme hus som sin mann. I flere av disse sakene har kvinnen vært fysisk mishandlet av sin ektefelle.

Det viser seg at færre kvinner får bruksrett/eiendomsrett til tidligere felles bolig enn det en skulle tro ved å se på de lovbestemmelser som kommer til anvendelse ved tvist om dette.

En årsak kan være at kvinnen mangler kunnskap om sin mulighet til å få bruksrett. En annen årsak kan være at boligen tilhører mannens arbeidsgiver. I disse tilfellene vil fraseparert hustru ofte ikke ha rett til bruksrett. Hvis hun får bo i boligen så lenge tidligere ektefelle fortsetter i sin jobb, vil hun ofte leve under frykt for at ex-mannen skal bestemme seg for å skifte arbeide. Ved separasjon/skilsmisse er forholdet mellom partene som regel svært dårlig. Redselen for at tidligere ektefelle skal finne seg en ny arbeidsgiver, oppleves ofte som svært reell.

I endel tilfelle er bruksrett/eiendomsrett til tidligere felles bolig ingen løsning for kvinnen. Slik kan det f.eks. være hvis boligen er endeløv svigerforeldrenes bolig eller bygget på deres tomt. Kvinner som må skaffe seg ny bolig har meget store problemer. Dette henger bl.a. sammen med at hennes økonomiske ressurser er små. Som regel har hun lavere inntekt enn gjennomsnittet av befolkningen. Dermed reduseres muligheten til å spare penger og muligheten til lån.

Et større antall saker gjalt henvendelser til Boligsjefen i Oslo. Dette er et dårlig tilbud til kvinner i en separasjons/skilsmisse situasjon. En kan ikke stille seg på Boligsjefens liste før en har to års botid i Oslo. Dessuten må en kvinne være separert før hun kommer på listen, d.v.s. at hun ikke kan skaffe seg bolig gjennom Boligsjefen før hun formelt tar ut separasjon. Da boligproblemet i enkelte tilfelle er det forhold som avskrekker kvinner fra å ta ut separasjon, er dette av stor betydning. Dette gjelder i stor grad kvinner som lever under svært vanskelige forhold, f.eks. under trusel om fysisk vold. Sakene om utkastelse ved samlivsbrudd refererer seg både til problemer ved oppløsning av ekteskap og ugift samliv.

Blant de resterende sakene vil vi nevne en type; boligproblemer i forbindelse med fødsel. Fordi samfunnet i liten grad har lagt forholdene til rette slik at kvinner kan ha lønnet arbeide samtidig som hun har omsorgen for små barn, vil kvinner som har basert seg på egen inntekt få problemer når hun føder barn. Dette gjelder f.eks. kvinner som bor i tjenestebolig. Hvis hun ikke klarer å ordne med tilsyn med barnet etter utløpet svangerskapspermisjon, risikerer hun å bli sagt opp fra sin bolig.

Et annet forhold er at den boligen kvinnen har, ofte ikke er egnet for barn. Den er f.eks. for kald, det er ikke vaske-muligheter, den er for liten osv. Det burde være selvsagt at samfunnet sørger for å stille midler til rådighet slik at kvinner som er gravide eller nylig har født barn kan ha en skikkelig boligsituasjon.

e) Sosial/trygderett

	Kvinnehuset N=25		Brevsaker N=13		Totalt N=38	
Stønad til fraskilte/ separerte forsørgere	17	68 %	6	46.1 %	23	60.5 %
Uføretrygd	2	8 %	3	23.1 %	5	13.1 %
Ugift mor	2	8 %	-	-	2	5.3 %
Arbeidsledighetstrygd	-	-	2	15.4 %	2	5.3 %
Lov om sosial omsorg	2	8 %	-	-	2	5.3 %
Medisinsk stønad	2	8 %	-	-	2	5.3 %
Fødselspenger	-	-	1	7.7 %	1	2.6 %
Attføring	-	-	1	7.7 %	1	2.6 %
	25		13		38	

Den største saksgruppen her er spørsmål om stønad til fraskilte og separerte forsørgere. Denne stønadsformen er viktig, fordi det fortsatt i stor grad er slik at kvinner har eneansvaret for stell og pass av hus og barn. Dette har igjen sammenheng med at få menn tar del i omsorgsarbeidet og mangelen på alternative tilsynsordninger for barn (daghjem etc.) I tillegg er det mangel på arbeidsplasser for kvinner.

Stonaden til fraskilte og separerte forsørgere er ikke stor, (i 1978 ca. kr. 20000,-) men den er viktig fordi den sikrer kvinnen et minimum. I vår saksbehandling får vi inntrykk av at spørsmålet om hvordan kvinnen kan forsørge seg etter et samlivsbrudd, kan være avgjørende for om hun ser seg istand til å gå til dette skritt.

Av denne grunn er det en av bestemmelsene i stønadsloven som virker særlig urimelig. Stønaden kan bare gis til norske statsborgere (lovens § 2 1. ledd a). Det kan ikke dispenseres fra denne bestemmelsen. Vi har hatt flere tilfelle hvor kvinner som lever under svært vanskelige forhold ser seg nødt til å holde ut i et ekteskap fordi dette er den eneste mulighet de har til å forsørge seg. Som nevnt tidligere er det vanskelig for kvinner med små barn å skaffe seg arbeid og tilsynsordning for sine barn. Arbeidsmulighetene for utenlandske kvinner er som regel ennå dårligere.

Vi synes det er urimelig at denne stønadsformen operer med andre kriterier enn det som er vanlig f.eks. ved folketrygdens ytelser.

Kvinner med utenlandsk statsborgerskap kan ha bodd her i landet i mange år. Noen er gift med nordmenn andre har ektefelle med utenlandsk statsborgerskap. Noen av kvinnene kunne relativt enkelt oppnå norsk statsborgerskap. Det tar imidlertid tid før slike søknader blir ferdig behandlet. Dessuten har kvinnene ofte gode grunner til å ville beholde sitt eget statsborgerskap.

Reglene slik de er idag, er med på å vanskeliggjøre at kvinner som ønsker å bryte ut av et dårlig ekteskap, klære dette. Dessuten er de med på å redusere barns mulighet til samvær med sin far hvis samlivsbruddet allikevel skjer. Moren kan p.g.a. mangel på forsørgelsesmuligheter i Norge se seg nødt til å flytte tilbake til sitt hjemland.

Et generelt forhold ved trygdereglene er at de for kvinner tydelig er ment som en forsørgelsesform som er subsidiær både i forhold til privatforsorging og lønnsinntekt. (Det siste gjelder også for menn.)

Et eksempel på dette er husmorens dårlige trygderettslige stilling. Hun får ikke sykepenger eller arbeidsledighetstrygd. Det er vanskelig for henne å oppnå uføretrygd.

Et annet eksempel er kravet til adskillelse ved separasjon og skilsmisse. Dette er strengere når det gjelder stønad som fraskilt/separert forsørger enn når myndighetene skal vurdere dom eller bevilling til skilsmisse. Skilsmisse gis f.eks. hvis partene i separasjonstiden har bodd i samme hus, men i adskilte deler av dette. I disse tilfellene vil stønad kunne nektes fordi kvinnen ikke anses for å ha omsorg for barnet alene.

Det samme gjelder for ugifte mødre. For nær kontakt med barnets far, vil kunne føre til at hun ikke får stønad eller at denne stoppes. Kontakt av slik art kan f.eks. være at de bor i samme kollektiv selv om dette er stort og det ikke lenger er noe forhold mellom den ugifte mor og far til hennes barn.

Det synes også som enkelte stønadsregler er slik at de skyver kvinner fra stønadstyper som er satt istedenfor lønnsinntekt (eks. arbeidsledighetstrygd, sykepenger, attføringspenger) til stønadstyper som er satt istedefor privatforsorging (stønad til fraskilt/separert, stønad til ugifte mødre). Typisk for de siste er at de gir dårligere økonomiske uttellingene. Hvis det f.eks. delvis er omsorgen for barn og delvis sykdom som fører til sykmeldelse, har en ikke krav på sykepenger. Kvinner som er alene med omsorgen for barn henvises da til stønad som fraskilt/separert eller ugift mor.

Trygdereglene behandler kvinner i samme livssituasjon ulikt. Deres forhold til menn er ofte avgjørende for hva slags ytelse de har krav på. Et eksempel på dette er reglene om stønad til etterlatte. Disse er forskjellige etter om kvinnen har vært formelt gift med avdøde, er fraskilt fra ham eller har levet som ugift samlever.

f) Strafferett

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
Mishandling (familievold)	21	13	34
Voldtekt	4	-	4
Str.1. § 390 a	4	-	4
Andre	6	-	6
	35	13	68

Mishandlingssakene dreier seg om vold utøvet av personer som er nært knyttet til kvinnen. Som regel gjelder det ektefelle/samlever/forlovede. I noen tilfelle dreier det seg om en sønn som slår sin mor.

Av de 21 sakene som er registrert på Kvinnehuset gikk kvinnen til anmeldelse i kun 4 av sakene. Blant de 13 brevsakene var det 5 anmeldelser. En begrunnelse for ikke å anmelde som kvinnene ofte kom med, var at dette ikke ville avholde mannen fra nye voldshandlinger. Noen hadde erfaringer fra tidligere anmeldelser og synes ikke at politiet hadde kunnet yte dem særlig hjelp.

Mishandlingssakene på Kvinnehuset utgjør 7.7 % av de 272 henvendelsene vi fikk i 1978. I 1977 var det tilsvarende tallet 20.6 %. Denne nedgangen tilskriver vi at Krisesenteret i Oslo ble åpnet i mai 1978. Vi har i en viss utstrekning henvist kvinner dit uten at de er blitt registrert som sak hos oss.

Det må presiseres at vi ikke har spurt systematisk hver enkelt rådsøkende. Enten har kvinnen selv fortalt om volden etter en lang samtale om andre ting, eller det har ut fra hele situasjonen hennes falt naturlig å spørre. Vi har ikke registrert som vold de tilfelle hvor dette fremgår av kvinnens situasjon men hvor hun ikke selv har satt denne merkelappen på sitt problem.

Voldssaker er svært tidkrevende og kompliserte. Det er vanskelig for disse kvinnene, både materielt og psykisk, å ta skrittet til separasjon. Dette kan i mange tilfeller føre til enda sterkere fysiske overgrep fra samlever.

Det er viktig å få kvinnene ut av den håpløse situasjonen de lever i, så raskt som mulig, og hjelpe dem til å etablere seg på nytt i tryggere omgivelser. Et praktisk virkemiddel i slikesaker er midlertidig separasjon etter RL §426, som vil medføre en del fordeler for kvinnen, bl.a. bruksrett til felles bolig. Vi har imidlertid erfaring for at mishandlingen skal være svært graverende dersom denne skal bli anvendt.

Jurk og Krisesenteret er to separate organisasjoner med forskjellige arbeidsfelt, men vi driver et utstrakt samarbeid i mishandlingssaker.

Under voldtekt har vi registrert 4 hendelser. Dette er såkalte "klassiske" voldtekter hvor gjerningsmannen er ukjent for kvinnen. Vi har ikke registrert som voldtekt der dette er en del av et større problemkompleks, hvor altså kvinnen har vært utsatt for voldtekt i tillegg til annen vold.

Disse tilfellene er registrert som mishandling/familievold da det uten unntak er kvinnens ektemann, forlovede eller fra-skilte mann som er mishandleren/voldtektsforbryteren i disse tilfellene.

Det kvinnene først og fremst var interessert i ved henvendelsen til oss, var å få vite hvordan en går fram ved anmeldelse, politiets holdning til voldtektsanmeldelser eller klager på politiets holdning ved slike anmeldelser. Dessuten gangen i en voldtektssak og hva som trekkes inn i en slik sak.

I Jurk synes vi slike saker er et dilemma. På den ene side vil vi at så mange kvinner som mulig skal anmelde voldtekt, for å synliggjøre problemet som vi tror er langt større enn det som framgår av offentlige statistikker. På den annen side vet vi av erfaring og ved vår kontakt med de rådsøkende at en voldtektsanmeldelse og en voldtektssak er en stor belastning for kvinnen. Vi forsøker derfor både å fortelle dette samtidig som vi også understreker viktigheten av å anmelde, men lar det selvfølgelig bli kvinnens eget valg om hun vil ta den belastningen en anmeldelse evt. en sak vil fore til. Vår rådgivning er først og fremst av juridisk art.

4 kvinner hadde problemer som dekkes av straffelovens forbud mot ved skremmende, plagsom eller hensynsløs adfer å krenke en annens fred.

Utøveren/utøverne var tidligere mann, naboer, arbeidskamerater o.l. Det dreiet seg om gjentatte handlinger. I disse tilfellene var det svært lite vi kunne gjøre annet enn å foreslå kvinnen å henvende seg til politiet. Vi har erfaring for at slike anmeldelser sjeldent fører til noe, men at politiet i enkelte tilfeller kaller inn den det gjelder og at en slik samtale med politiet kan være nok til at forholdet opphører.

De siste 6 sakene under dette avsnitt er forhold som dekkes av straffeloven, men som er så ulike at vi ikke vil gå inn på dem her.

g) Forvaltningsrett.

Disse sakene dreiet seg i stor grad om klage på saksbehandling hos Bidragfogden. Mange kvinner er fortvilet over at det er så vanskelig å få det underholdsbidrag de er tilkjent.

Det var videre noen saker om klage på avgjørelser fattet av skoler og noen saker om lønn og aventsement i staten.

h) Utlendingers rettsstilling

For 1978 har vi registrert for seg de sakene hvor den rådsøkende, hennes barn eller samlever (nåværende/forhenværende) er utenlandsk statsborger. Dette har vi gjort for å forsøke å finne ut om det oppstår andre problemer for den rådsøkende når dette er tilfelle. En gjennomgang av sakene bekrefter dette.

Det oppstår særskilte problemer i forbindelse med oppløsning av ekteskap. Utenlandske kvinner får f.eks. ikke stønad som fraskilt/ separert forsorger (se også under 2.7. e). Det kan bli problemer med samværsrett til barn hvis foreldrene bosetter seg i forskjellige land. Mødre som bor i Norge er redde for at faren skal kidnappe barna, (f.eks. i forbindelse med at han utøver samværsrett) og bosette seg med dem i utlandet.

Vi har også fått saker om arbeids- og oppholdstillatelse. Det viser seg at noen utenlandske kvinner er redde for å bryte ut av ekteskapet av redsel for å miste arbeids-/ oppholdstillatelse.

i) Internasjonal privatrett

Vi har fått spørsmål fra kvinner som har planer om å inngå ekteskap med utenlandske statsborgere. De ville ha klarlagt om de kan beholde sitt norske statsborgerskap, samt hvilket statsborgerskap eventuelle barn vil få.

Flere kvinner henvendte seg til oss fordi de ville skilles. Aktuelt i den forbindelse var hvilket lands lover som ville bli anvendt på spørsmål om foreldremyndighet samværsrett og fellesieskifte.

j) Farskap

2 kvinner som henvente seg på Kvinnehuset hadde problemer i forbindelse med farskapssak. Den ene kvinnen ønsket å forberede seg på den kommende saken og ville vite hvilke retningslinjer dommeren har i slike saker, hva hun måtte svare på og om hun eventuelt hadde rett til å nekte å svare på noe og hvordan dette ville

Denne henvendelsen førte til en generell diskusjon i JURK omkring disse problemene og i denne forbindelse ble også barnelovskomiteens forslag til ny lovbestemmelse diskutert. (se barnelovsuttalelsen, vedlegg 1).

Den andre kvinnen hadde nektet å oppgi hvem som var far til barnet. Hennes problem var at bidragsfogden ikke ville utbetale bidrag før farskap var provd fastslått. Dette førte til en henvendelse til departement og bidragsfogd, som resulterte i at kvinnen ble innrømmet bidrag uten å bli presset ytterligere enn hun allerede var for at farens navn skulle oppgis.

k) Likestillingsrett

En sak vi fikk angikk opptak til sosialskolen. Det viser seg at en hjemmearbeidende kvinne vil få 2 poeng for praksis. Hadde hun derimot arbeidet som hushjelp hos naboen, ville hun kunne få opptil 8 poeng. Dette må betraktes som en klar diskriminering av hjemmearbeidende kvinner.

2.8. Initiativsituasjonen

	Kvinnehuset	Brevsaker	Totalt
Samlivsbrudd	157 (49.4)	45 (40.5)	202 (47.1)
Andres disposisjoner	65 (20.4)	19 (17.1)	84 (19.6)
Vold	37 (11.6)	9 (8.1)	46 (10.7)
Kontraktinngåelse	10 (3.1)	10 (9.0)	20 (4.7)
Samliv	11 (3.4)	6 (5.4)	17 (4.0)
Sykdom	7 (2.2)	7 (6.3)	14 (3.3)
Samlivsplan	4 (1.2)	5 (4.5)	9 (2.1)
Fødsel	6 (1.9)	1 (0.9)	7 (1.6)
Arbeids/studieplan	2 (0.6)	1 (0.9)	3 (0.7)
Enke	1 (0.3)	2 (1.8)	3 (0.7)
Alder	1 (0.3)	1 (0.9)	2 (0.5)
Andre	14 (4.4)	5 (4.5)	19 (4.4)
i.o.	3 (0.9)	- -	3 (0.7)
	318	111	429

Her er ført opp den faktiske begivenhet som førte til en slik forandring i kvinnens situasjon at den utløste et rettslig problem. Vi har bare ført opp initiativsituasjonen hvis hun selv har oppgitt en årsak-virkning sammenheng.

I endel tilfeller har det vært naturlig å føre opp flere initiativsituasjoner. Hvis f.eks. kvinnen forteller at hun er gravid og at ektefellen har flyttet til en annen slik at hun ønsker opplysninger om skilsmisse/separasjon, har vi ført opp dette både under fødsel og samlivsbrudd.

Nærmere om noen av initiativsituasjonene:

a) Samlivsbrudd

Dette er den største gruppen. De fleste gjelder oppløsning av ekteskap. De resterende refererer seg til oppløsning av ugift samliv. Samlivsbrudd utløser mange juridiske problemer både for kvinner og menn. For kvinner er ekteskapet i stor grad fortsatt en forsørgelsesmåte. Samlivsbruddet fører derfor til en rekke problemer av akutt økonomisk art.

b) Andres disposisjoner

Dette gjelder disposisjoner foretatt både av offentlige myndigheter og privatpersoner. Det gjelder f.eks. avgjørelser truffet av skatte- og barnevernsmyndigheter, sosial- og trygde-etaten eller huseiere, arbeidskjøpere o.l.

c) Vold

Vold er initiativsituasjon både til familierettslige saker og straffesaker.

d) Kontraktsinngåelse

Det dreier seg stort sett om inngåelse av privatrettslige kontrakter.

e) Samliv

Kontrakter inngått mellom samlivspartnere som sådanne mens samlivet består faller under denne initiativsituasjonen. Spørsmål om kvinnen har rett til penger fra sin mann, hvor mye og hvordan hun skal få dem er også problemer som utløses av samlivet.

f) Sykdom.

Sykdom utløser ofte spørsmål av trygderettslig art. Noen av sakene gjelder innleggelse på helseinstitusjon.

g) Samlivsplan.

Dette er bl.a. saker hvor den rådsøkende ønsker hjelp til å sette opp samlivskontrakt for ugift samboende. Dessuten dreier det seg om saker hvor kvinnen vil vite om hennes trygderettslige situasjon endres hvis hun gifter seg. Hun spør f.eks. om hun mister stønaden som fraskilt/separert forsørger hvis hun gifter seg evt. flytter sammen med en mann.

h) Fødsel

Både gifte og ugifte kvinner får juridiske problemer i forbindelse med en fødsel. Det kan være arbeidsrettslig, boligrettslig og trygderettslige problemer. Ugifte kvinner får normalt endel problemer i tillegg til det gifte kvinner får. F.eks. problemer i forbindelse med farskapssak og stønad til ugift mor.

III

Andre sider ved virksomheten.

1. Interne seminarer.

Hvert semester ble avsluttet med et to kvelders internt seminar. I vår-semesteret ble seminaret avholdt 5. og 6. juni. Begge dager diskuterte vi etiske regler for virksomheten.

I høstsemesteret ble seminaret holdt 4. og 5. desember. Første dag var emnet rettshjelp generelt, annen dag Jurks egen rettshjelpsvirksomhet.

2. Kontakt med andre grupperinger som driver kvinneverettspolitisk/politisk arbeid.

Jurk har et nært samarbeide med avdeling for Kvinneverett ved Det juridiske fakultet. Vi holder til på samme sted, i Rotunden bak Gamle festsal. Vi deler kontor og Jurk disponerer en lese-plass på Kvinneverettens lesesal. Det foregår en nyttig og nødvendig utveksling av kunnskap mellom Jurk og Kvinneveretten. Jurk samler gjennom sin virksomhet praktiske erfaringer som kan danne bakgrunn for teoretisk behandling på Kvinneveretten. Teoretisk arbeidet kvinneverettsmateriale gir nye innpulser i Jurks arbeide. Flere av Jurks medlemmer følger Kvinneverettens undervisning. I mai 1978 arrangerte vi i fellelskap ekskursjon til Gøteborg, Lund og København. På turen besøkte vi "De kvinnehistoriske samlingarna" ved Gøteborgs Universitetsbibliotek, kvinneverettsstudenter ved Universitetet i Lund og Joan-søstrene (en krisesentergruppe) i København. I København deltok vi i et kvinneverettsseminar med deltakere fra Norge, Sverige og Danmark. Turen ble finansiert ved hjelp av midler fra ekskusjonsfondet til Universitetet i Oslo.

Jurk er en del av kvinnebevegelsen. Kontakt med andre deler av denne har vi bl.a. på Kvinnehuset i Oslo. Vi har kontortid der to ganger i uken (tirsdag 11-15 og torsdag 16-20). Dessuten holder vi fellesmøtene våre der. Brukergruppene på Kvinnehuset har vaktmestermøte ca. 1 gang i måneden.

Jurk deltok i samarbeidsutvalgets tog 8. mars, med egen seksjon i toget.

Vi har et nært samarbeide med Krisesenteret i Oslo. Blant de kvinner som oppsøker oss er det flere som har behov for det tilbud Krisesenteret representerer. På den annen side har mange av de kvinner som oppsøker Krisesenteret direkte, behov for den hjelp Jurk kan yde.

Vi har kontakt med den internasjonale kvinnebevegelse gjennom ISIS (Woman's International Information and Communication Service). Dette er en organisasjon som formidler opplysninger om kvinneskimming over hele verden. Jurk har sendt brev til flere lands regjeringer og protestert på kvinneskimmingende behandling.

Gjennom Chile-aksjonen i Norge har vi fått opplysninger om en kvinnelig chilensk jus student som ble arrestert i november 1974 og som siden har vært forsvunnet. Vi har skrevet en rekke brev til de høyeste myndighetene i Chile, til FN og til Utenriksdepartementet. Vi har også hatt kontakt med hennes familie. Dessverre har vi ikke oppnådd å få vite hva som er skjedd med henne, om hun fortsatt er i live eller er død.

3. Utadvendt rettspolitisk arbeide.

Jurk uttalte seg i 1978 om forslaget til ny barnelov. (NOU 1977:35). Vi er sterkt kritisk innstillet til flere av de forslag som fremmes der. (se vedlegg 1)

Videre har vi på forespørsel fra Sosialrådmannen i Oslo uttalt oss om forslag om forsøksvirksomhet med sosial jourtjeneste etter vanlig arbeidstid i Oslo.

4. Kontakt med andre rettshjelpsorganisasjoner.

Høsten 1978 ble det arbeidet for å forberede to seminarer i 1979, i samarbeide med Juss Buss.

IV Forskning

Jurk-prosjektet: "En undersøkelse av kvinners familierettslige stilling."

Prosjektledere: Amanuensis Kirsti Bull og førsteamanuensis dr. philos Tove Stang Dahl.

Prosjektutøver: Cand.jur. Agnes Vogt.

Det er opprettet en database som inneholder alle skriftlige henvendelser til Jurk fra 1974 til 1977. Kvinners familierettslige stilling, med særlig henblikk på de økonomiske sidene, blir belyst utfra Jurk-materialet. I januar 1979 kom Kvinnerettslig arbeidsnotat nr. 11. I desember 1979 kommer rapport nr. 2 som omhandler skilte og separerte kvinners mulighet til å få bruksrett til felles bolig, i teori og praksis. I 1980 vil det bli arbeidet med underholdsplikten i ekteskapet etter ekteskapsoppløsning. Prosjektet ventes avsluttet i desember 1980. Undersøkelsen blir finansiert av Justisdepartementet, utenom de midler departementet yter til Jurks daglige drift.

JURIDISK RÅDGIVNING FOR KVINNER

POSTBOKS 6598, ST. OLAVS PLEASS
OSLO 1

Oslo 8. september 1978

Vedlagt følger Juridisk Rådgivning for Kvinner (JURK)s
uttalelse om NOU 1977:35, Lov om barn og foreldre
(barneloven).

Med vennlig hilsen

JURIDISK RÅDGIVNING FOR KVINNER

Wenche L. Kverneland

Om mandsstatet

Juridisk Rådgivning for Kvinner (JURK) er enig i at man nå vil erstatte lovene om barn i og utenfor ekteskap med en felleslov.

Bakgrunnen for ønsket om en felleslov er å unngå forskjellige behandling av barn, og å fjerne innholdsmessige forskjeller. Dette mener vi utvalget ikke har klart i det foreliggende lovforslag. Dessuten ønsket man å framme likestilling mellom morens og farens forhold til barnet. Dette er etter vår mening overhodet ikke oppnådd. Det man istedet har gjort er å ta fra kvinner noen av de få særretter de framdeles har noe som vil gjøre kvinnens stilling enda dårligere.

Reell likestilling mellom kvinner og menn gjøres etter vår mening best ved å gi kvinnen lovfestede særretter som kan bedre hennes stilling, og ved rent faktiske tiltak, som f.eks. å opprette flere arbeidsplasser for kvinner, bygge ut barnehager, full lønn for menn og kvinner i omsorgspermisjonstiden, osv.

Om utredningen

Utvalget har brukt kort tid på utredningen, noe vi også synes den bærer preg av: Ingen undersøkelser blant eller kontakt med de grupper en lovendring vil berøre, noe som kunne ha gitt et bilde av hvordan det faktiske behov for lovendringer på de forskjellige områder er. Ikke noe forsøk på å finne ut på hvilke områder det er konflikt i praksis, med sikte på konfliktløsning i den konkrete situasjon.

Alt dette gjør at lovforslaget etter vår mening bærer preg av manglende kjennskap til store gruppers virkelighet, det vises bl.a. ved at lovutkastet ikke gjør noe forsøk på å regulere konfliktsituasjoner, og at konfliktsituasjoner er lite tatt opp og behandlet også i utredningen. Foreldre i konflikt med hverandre eller med barna er lite tjent med prinsipplerklæringer i lovs form, og disses eventuelle holdningsskapende effekt vil i alle fall være langsiktig og gi få muligheter for løsning i aktuelle konflikter.

Etter vår mening må hele lovutkastet trekkes tilbake, og bør ved utarbeidelsen av et nytt legges stor vekt på å tre inn i lovkomitéarbeidet mennesker med erfaring fra det angjeldende livsområdet, både "ekspertene" så som familierådgivere, barnepsykologer osv., og "vanlige" mennesker som selv har opplevd f.eks. samlivsbrudd.

Om lovforslaget

Til § 2

Vi vil påtale uttrykksmåten i § 2. Bestemmelsen må utformes slik at det er moren som har en rett til å ha barnets far, eller andre som står henne nær, tilstede ved fødselen. Det må være moren som skal velge om hun vil ha noen tilstede ved fødselen, og i tilfelle hvem.

Om farskapsfastsettelsen

Etter barnelovutvalgets forslag blir hovedregelen for farskapsfastsettelse skriftlig erkjennelse. Pater-est regelen vil altså forsvinne som statusregel. Dette vil si at fedre må gå til et aktivt skritt for å bli anerkjent som far, det inntrer ikke automatisk når bestemte kriterier er oppfylt, f.eks. ekteskap, som det er nå.

Rettslig har statusregelen så vidt mulig likestilt barnets foreldre, begge er fra første stund og uten videre anerkjent som barnets foreldre. Det er videre et faktum at den dekker det virkelige forhold i de aller fleste tilfelle, ektemanne er far til det barn hustruen føder. Som utvalget så treffesier, er det en naturlig formodning for at den som moren lever sammen med, er far til barnet.

Utvalgets begrunnelse for erkjennelsessystemet er ønsket om likestilling av barn. I praksis gjennomføres dette ved en ordning som er tungvint, og som så vidt vi kan skjønne, kan medføre skadevirkninger i forholdet mellom foreldrene - den kan skape grobunn for mistenksomhet og utnyttning i mange samlivsforhold. Særlig kan barnet og barnets mor bli skadelidende. En bedre måte å likestille barn på, ville etter vår mening være å stille alle barn så vidt mulig likt økonomisk. Dette kan bl.a. gjøres ved å øke barnetrygden, ved å bedre ugifte, enslige forsørgeres stilling ved f.eks. å øke stønadene til enslige forsørgeres.

Vår mening er at istedetfor å erstatte pater-est regelen med et erkjennelsessystem, burde en utvide den til også å omfatte samlivsforhold. Vi beklager at utvalget ikke har gått nærmere inn på denne muligheten for tilnærmet like regler for flest mulig barn.

Det offentlige ansvar for farskapsfastsettelsen

Vi mener at det offentlige ikke skal kunne treffe tiltak for å fastsette farskap uten med morens skriftlige tillatelse, i likhet med gjeldende rett i Finland. En farskapsenkelt er en så stor belastning for moren, at hun burde være den

nærmeste til å avgjøre om det skal reises sak. Det offentlige interesse i å få fastsatt farskapet og dermed få overført bidragsplikten fra det offentlige til faren, burde ikke slå igjennom ovenfor kvinnens ønske om å unngå farskaps sak med alt den medfører (noe også utvalget fullt ut erkjenner). I tillegg er hun den nærmeste til å vurdere hvorvidt en farskaps sak vil føre fram, og til å vurdere om den (mest sannsynlige) biologiske faren vil kunne være til mer skade enn gagn for både barnet og henne selv. Vi vil tillegge at selv om ikke barnet har en rettslig far, betyr ikke dette at mor vil nekte å opplyse til barnet hvem som er den biologiske faren, dersom barnet skulle ønske å vite det.

Til § 13 vil vi bemerke at vi finner det helt urimelig at fylkesmannen når som helst skal kunne sette igang en farskaps sak. Dette, som kan medføre en helt urimelig belastning for mor og barn, kan også medvirke til å rive opp et godt forhold mellom mor og barn og en sosial far. Dette bør bare kunne gjøres innen en viss frist, og som tidligere nevnt, med morens samtykke.

Bevisførsel om seksuelle forhold utenfor konsepsjonstiden

Til formuleringen av § 22 vil vi gjerne bemerke at såvidt vi vet har aldri menns seksuelle forhold i eller utenfor konsepsjonstiden, vært trukket inn i en farskaps sak. Slik som paragrafen nå er formulert, vil den tilsløre det forhold at det er kvinners seksuelle forhold og seksualpraksis som trekkes inn og vurderes i en farskaps sak.

Når det gjelder det reelle innhold i paragrafen, virker det ikke som det vil bli noen forbedring i forhold til gjeldende rett. Vi er redd for at unntaksregelen i 2 setning i realiteten vil bli hovedregelen. Menn som er interessert i å fralægge seg et farskap til et barn de ikke ønsker, noe som er utgangspunktet for at det i det hele tatt blir reist sak i de fleste tilfeller, vil være interessert i å bruke alle midler for å unngå å bli kjent som far. Kvinnens seksuelle praksis vil for dem være av den aller største betydning.

Da vi mener at også morens seksuelle forhold utenfor konsepsjonstiden er helt uten betydning for hvem som er far, mener vi at paragrafens siste setning må sløyfes, slik at adgang til slik bevisførsel helt faller bort.

For snarest mulig å forbedre en vanskelig situasjon for kvinner som trekkes inn i en farskaps sak, ofte mot sin egen vilje, foreslår vi at bestemmelsen tas inn regelverket som mulig.

Foreldremyndighet

Utvalget vil erstatte ordet foreldremyndighet med foreldreansvar for på den måten å legge vekt på foreldrenes plikter istedet for rettigheter overfor barna. Det nye lovutkastet vil imidlertid neppe medføre noen faktisk endring i forhold mellom barn og foreldre, og ordet foreldreansvar vil snarere virke tilslørende framfor presiserende. Dette vil særlig gjøre seg gjeldende ved utvalgets forslag om delt foreldremyndighet. Det daglige ansvar vil ligge hos den som barnet hos, mens den andre vil beholde myndigheten over barnet. Realiteten er, vil fortsatt være, at foreldre har en sterk stilling enn barna og stor myndighet over dem. Lovutkastet vil neppe medføre større likestilling mellom barn og foreldre §§ 34, 36.2, 35.3

Vi er enige i at foreldre som lever sammen, gifte som ugift skal ha forelderretten sammen for felles barn.

Bestemmelsen i § 35.1 ledd om felles foreldremyndighet også etter at foreldrene har skilt lag kan virke meget uheldig. Hovedregelen her må være slik den er idag, at foreldremyndigheten går over på en av foreldrene. Idag bør barnet etter et samlivsbrudd oftest hos den av foreldrene som har fått foreldremyndigheten, og denne er etter vår mening den nærmeste til å avgjøre spørsmål vedrørende barnet. Et samlivsbrudd har ofte bakgrunn i uenighet mellom foreldrene, og felles foreldremyndighet vil derfor i de fleste tilfeller kunne gi grunnlag for nye konflikter. Og er det først konflikter mellom foreldrene er det sjeldent grunnlag for å utøve en felles foreldremyndighet. Dette kan medføre så små og store problemer at det vil bli en stor belastning både foreldrene og barna. Dessuten for rettsapparatet, da en slik regel vil medføre langt flere tvister om foreldremyndighet enn det vi har idag.

Utvalget går lite inn på hvordan uenighet og konflikter foreldrene imellom angående utøvelsen av en felles foreldremyndighet skal løses. Det foreslås imidlertid at samfunnet skal ha et rådgivningstilbud, og dette foreslås knyttet til familievernkontorene. Dette forutsetter en sterk utbygging av disse, da det allerede idag finnes altfor få slike til å gi råd til familier i en krise- eller konfliktsituasjon. Dessuten vil jo dette være svært vanskelig gjennomførbart mange tilfeller, f.eks. dersom det er langt til nærmeste familievernkontor eller dersom foreldrene bor på hver sin kant av landet. I det hele mener vi det er urealistisk å

kunne løse konflikter ved spørsmålet om utøvelsen av felles foreldremyndighet etter et samlivsbrudd på denne måten. Muligheten for å avtale felles foreldremyndighet bør være til stede, under forutsetning av at foreldrene er enige om det og tror at den kan la seg gjennomføre i praksis. Foreldre som har avtalt felles foreldremyndighet, må begge kunne bringe spørsmålet inn for retten dersom de senere blir uenige. Utvalget synes med sitt forslag å ta sikte på og utgangspunkt i de ideelle samlivsforhold/samlivsbrudd, og vil lovregulere disse, med unntaksregler for de "få" vanskelige tilfeller. Vår erfaring fra JURK viser imidlertid at det er de som ikke lever i slike ideelle forhold og som opplever et samlivsbrudd som en stor påkjenning, som har behov for lovregulering. Disse tilfellene, som vi mener er i stort flertall, bør seke lovregulert med sikte på å beskytte den svakere part i forholdet.

Når foreldrene ikke har levd sammen etter fødselen, eller bare har gjort det i en kortere periode, er det naturlig at det slik som idag er moren alene som får foreldre retten, med mindre de avtaler felles foreldremyndighet. At faren i disse tilfeller kan bringe spørsmålet inn for retten og få dom på felles foreldremyndighet når moren ikke er enig i det tar vi stort avstand fra. Er forholdet mellom mor og far godt, kan de avtale felles foreldremyndighet, men i alle andre tilfeller må ikke domstolene kunne påtvinge en enslig mor å måtte dele den med en mann som aldri har bodd sammen med barnet, og som kanskje bare har hatt kontakt med moren kortere eller lenger tid før fødselen. Vi er dessuten redd for at slike regler vil medvirke til at mange kvinner vil unnlate å opplyse om hvem som er far til barnet.

I de tilfeller hvor foreldrene har hatt foreldremyndigheten sammen og den ene av dem dør, er det naturlig at den andre beholder foreldremyndigheten alene når foreldrene har levd sammen. Men hvis de har bodd hver for seg og den som barnet har bodd hos alene har hatt foreldremyndigheten, kan det i mange tilfeller være mer naturlig at andre overtar foreldremyndigheten etter avdøde. Har for eks. moren levd sammen med en mann som har fungert som sosial far for barnet og som de er mer knyttet til enn sin biologiske far, kan han være nærmere til å overta foreldremyndigheten. Mange kvinner vil også heller ønske dette enn at foreldremyndigheten går over på barnets besteforeldre. I tilfeller som dette burde en legge større vekt på vorens ønske enn det som er tilfellet

I denne sammenheng vil vi nevne behovet for usifte samleverer til å adoptere. Disse kan idag hverken adoptere barn sammen eller adoptere den annen parts barn og derved få foreldremyndigheten sammen. Det er derfor helt nødvendig å få inn en regel om dette i adopsjonsloven.

Samsvarrett

Til § 45 vil vi bemerket: Lovfestet samsvarrett med begge foreldre for barn født utenfor ekteskap er avgjørt en styrkelse av barnets stilling. Lovfestet samsvarrett for den av foreldrene som ikke har foreldremyndigheten er en styrkelse av den stilling. Dette kan skape konfliktsituasjoner, og det er ikke nødvendigvis det beste for barnet at en av foreldrene kan tilvinge seg samsvar fordi vedkommende har en lovfestet rett. Vi mener barnets rett bør være eksklusiv, dvs. at skal barnet ha samsvar med den av foreldrene det ikke bor hos, må dette være barnets ønske.

Virkningen av en lovfestet samsvarrett for den av foreldrene barnet ikke bor hos, er at den som har barnet hos seg, ikke nekte den annen samsvar. Gjeldende rett gir i praksis den av foreldrene som har foreldremyndigheten adgang til å nekte den annen samsvar inntil dette er positivt fastslått. I praksis viser det seg at det er behov for å kunne nekte, nemlig hvis barnet er lite og samsvar må foregå hjemme hos henne. Det kan være en stor belastning å måtte slippe faren inn i hjemmet når foreldrene nettopp er blitt separert/skilt. Via farens samsvarrett til barna tvinges moren til samsvar med sin fra-separerte/skiltte mann. I mange situasjoner, f.eks. der hvor skilsmissemenskyldes brutalitet fra mannen, vil dette være helt uholdbart.

Idealsituasjonen, hvor mor og far er gode venner og kan omgå hverandre uten problemer er sjelden...

En lovfestet samsvarrett kan også få tilfølge at faren, som ikke har hatt noe forhold til moren og allri har hatt noen kontakt med barnet, kan bryte inn i en etablert familiesituasjon der moren bor sammen med en mann og kanskje har barn med han, og denne mannen fungerer som sosial far for barnet. Det kan være uheldig både for barnet og moren. Hensynet til den biologiske faren må her komme i annen rekke. At det nødvendigvis er så viktig for barnet å kjenne sin biologiske far, tror vi ikke er tilfelle i alle situasjoner. Dermed har vi har vist interesse eller følt noe ansvar for barnet tidligere kan det føre til oppløst i familien og gjere situasjonen utryk for barnet, og for resten av familien. I situasjoner

hvor moren aldri har vært gift eller bodd sammen med barnets far, og faren har hatt liten eller ingen kontakt med barnet, mener vi det er helt uakseptabelt at faren uten videre kan kreve samvær. Her bør samværsrett kun kunne fastsettes etter avtale med moren. Den barnet bor hos må altså ha rett til å nekte samvær. (I tillegg må barnet, når det når en viss alder selvfølgelig ha en tilsvarende rett.) I disse tilfellene kan vi ikke akseptere fylkesmannen eller domstolene som avgjørende instans, mot morens vilje.

Til § 50 vil vi bemerke: I visse tilfelle kan dette virke som et press. Etter at partene har brutt samlivet, bør den part som har foreldreretten alene kunne ta slike avgjørelser som f.eks. å flytte, uten å bli møtt med innsigelser fra den annen. Vi mener at denne paragrafen må gå ut.

Til sist vil vi gjerne kommentere dette at utvalget stadig vekker henviser stridende parter til domstolene, f.eks. ved uenighet om samværsretten, for å få frakjent den andre del foreldremyndigheten bl.a. Dette vil bety en stor belastning for vedkommende i en ellers vanskelig periode. Dessuten har utvalget lagt liten vekt på at det her vanligvis dreier seg om personer som vil betenke seg vel før de går til rettssak om de i det hele tatt vil gjøre det. Vi tar avstand fra at det er den som ønsker å frakjenne den annen samværsrett (eller ønsker å ha foreldreretten alene) som må reise en eventuell rettssak.

Underholdsplikt

Etter gjeldende rett er det som hovedregel domstolene som foretar første gangs fastsetting av underholdsbidrag til barn i ekteskap, mens endringer vanligvis hører inn under fylkesmannen. Bidrag til barn utenfor ekteskap fastsettes av fylkesmannen.

Utvalget foreslår at fylkesmannen som hovedregel skal avgjøre alle saker om underholdsbidrag til barn. Vi er enige med utvalget i at bidrag både til barn i og barn utenfor ekteskap som hovedregel må avgjøres av samme instans da det er viktig å få like regler for alle barn. Vi mener imidlertid at den adgang som foreligger idag til å velge å bringe bidragsfastsettelsen inn for domstolene fortsatt må opprettholdes, og regelen må utvides til å gjelde også for barn født utenfor ekteskap. Ved fortsatt adgang til domstolsbehandling vil man få større rettssikkerhet og bedre muligheter til muntlige forhandlinger med sikte på forlik. Dette vil, som utvalget peker på, sannsynlig la seg gjøre ved administrativ behandling. Vi har fått inntrykk av at administrativt fastsatte bidrag

barn utenfor ekteskap ofte ligger lavere enn bidrag til barn i ekteskap fastsatt av retten. Grunnen til dette kan være at forvaltningsmyndighetene i større grad enn domstolene betraktet minstebidraget som normalbidrag. Også dette taler for at adgangen til å bringe bidragsfastsettelsen inn for domstolen må opprettholdes og utvides, slik at barn stilles best mulig økonomisk.

Barneombud

Utvalgets hovedgjernelse for behovet for et barneombud er kanskje knudbar, men Rets løsning er langt fra god. Utvalgets hovedargument er dette: "Barn er en stor gruppe! barn under 14 år utgjør omtrent en fjerdedel av befolkningen i Norge. Likevel er de en gruppe som ikke har noe felles talerør for sine interesser. Barna kan ikke selv tale sin sak."

Hvis barneombudet skal virke etter utvalgets forslag, medfører det at barneombudet får minimal innflytelse. I følge utvalget skal barneombudet ikke ha plikt til å ta opp saker, men kan gjøre det på eget eller andres initiativ. Utvalget anbefaler for dette standpunkt at det vil være tidkrevende med obligatorisk foreleggning. Vi mener det er uheldig at barneombudet ikke

umiddelbart skal ha plikt til å ivareta barns interesser. De burde være det primære for et barneombud. Etter hvert som barneombudets mening blir kjent, vil folk innstille sin virksomhet deretter. Vi mener at lovforslaget slik det nå er utformet på dette felt er selvmotsigende mht. diskusjonen utvalget fører for å belyse behovet for et barneombud.

Utvalget sier også at barneombudets uttalelser ikke skal være bindende, men rådgivende. Hva blir da barneombudets virkefelt? Vil det ha noen reell mulighet til å ivareta barns interesser på deres premisser etter utvalgets forslag til barneombudets funksjon? Vi har ingen tro på det etter hva utvalget sier: "...når det gjelder løsning av enkeltkonflikter har et ombud ikke ha andre oppgaver enn å henvise partene til eksisterende rådgivningstilbud." -da er vi jo like langt. Ordningen med barneombud vil bli av minimal betydning, og vi mener det er bedre ikke å ha noe barneombud enn ett som skal ha som hovedfunksjon å avgi høringsuttalelser med myndighet tilsvarende andre høringsinstanser, for eksempel JURM...

Vi er selvfølgelig redd for at et barneombud i tråd med utvalgets forslag bare vil virke tilslørende på de problemer barn har dagens samfunn. Hvis vi skal ha et eget organ til å ivareta barns interesser i samfunnet, må det opprettes regionalt og ha større myndighet.

Utvalget anfører som et argument mot å opprette regionalt barneombud at: "...her kan det bli vanskelig å skaffe nok personer med tilstrekkelig faglige kvalifikasjoner." Dette stiller vi oss svært tvilende til.

Utvalget undervurderer behovet for et barneombud med den "lønning" som blir foreslått. Barneombudet vil etter forslaget ikke ha noen reell makt og skal bare avgi uttalelser og sprø opplysning.

Vi går imot at det opprettes et barneombud med virke etter utvalgets monster i lovforslaget. I prinsippet er vi slott ikke imot opprettelse av et organ til å ivareta barns interesser. Organet må i tilfelle opprettes på regionalt plan, dvs. i hvertfall opprettes i hvert fylke. Det må ha plikt til å etterse at barns interesser blir ivaretatt. Det skal virke på barns premisser, og ikke opprettes uten noe reelt virke. Som utvalget sier: "Barna kan ikke selv tale sin egen sak." "Ofte er andre interesser langt sterkere enn barnas!" Så også i dette lovforslaget. Utvalget har mange ideer om hvordan et barneombud kunne virke, men deres eget lovforslag gir ikke mulighet til å fore dem ut i praksis...